

Bojan Vasić

NAJDUBLJE UNUTRA

(Uroš Kotlajić: *Iz dubine, samostalno izdanje, Beograd, 2022*)

Stil i izraz Uroša Kotlajića menjaju se gotovo iz knjige u knjigu. „Napredovanje stila vidim kao napuštanje stila”, reći će on u autopoetičkom tekstu objavljenom još 2010. godine u časopisu *Agon*, ostajući toj opservaciji/intenciji sve do danas veran. Jer od kubistički razlomljenih pesama-studija u prvoj zbirci *Iris*, i čulnošću zasićene deskripcije pseudonarativnih scena u *Poslednjem gran žeteu velike ane andrejevne*, preko samizdat izdanja objavljenih u okviru edicije *caché*, u kojima autor varira svoj izraz između intimističkih, lirske stihova i dužih pesama u prozi, prepunih ličnih reminiscencija rascvetalih u nedovršene priče, pa sve do najnovijih ostvarenja, takođe objavljenih samostalno, *Pesama Cvetka Zečevića* i poslednje knjige pod nazivom *Iz dubine*, u kojima se njegova vizura muti, a prizori gube ivice, postajući preplavljeni emocijom, Kotlajić neprekidno, kroz sve navedene faze, uvek prati jedan te isti put – a to je put sopstvene fascinacije.

Prateći ga, Kotlajić je ostajao po strani čitalačke i kritičarske pažnje. Kako za moto jedne od svojih knjiga uzima reči muzičara Bila Evansa koji kaže da je uvek više voleo da svira bez publike i pored toga što je profesionalni izvođač, možemo reći da je to možda i pesnikov *kredo*. Dakle, iako se osnovni stav prema samom stvaranju, odnosu pisanja i objavljivanja, ne menja, menja se ostalo. Evolucija ovog najsuptilnijeg i najtaktilnijeg liričara svoje pesničke generacije podseća na faze stvaralaštva poznatih muzičara ili slikara. Možemo ih prepoznati ukupno tri. Početnu, uslovno rečeno, mogli bismo nazvati kubističkom (*Iris* i *Poslednji gran žete...*), drugu intimističkom i eksperimentalnom (*Pesme, Soneti o rupama* i *Priče o sili*, knjiga bez naslova), a trenutnu, treću, melanholičnom ili, da se poslužimo opet ne sasvim preciznom slikarskom paralelom, ekspresionističkom (poslednje dve zbirke). Ono što je zajedničko svim ovim etapama jeste autorova sklonost prema fragmentaciji pesničke građe, koja se od etape do etape različito ispoljava.

I dok je u prvoj fragmentacija ponajviše kubistička, budući da se određeni prostor i predmeti opisuju sa što je moguće više strana odjednom, ili stoga što se insistira na preciznosti opisa stalnim variranjem započete deskripcije, dok kao žižna tačka služe pojmovi i lirski junaci sugerisani naslovom, u drugoj fazi Kotlajićev jezik napušta tu strategiju i njegov jezik postaje fragmentaran na drugačiji, daleko nekoncentrisaniji način. Autorova pažnja traje ne više od sedam minuta – navodi on na početku svoje knjige bez naslova reči Mariona Branda. Fokus koji je postojao u prve dve knjige, sugerisan i time što su pesme poseđovale naslove, da poput nekakvog sidrišta posluže kao osnova za bokorenje pesničke imaginacije, od zbirke *Pesme* nestaju, rezervisani sada samo za prozne lirske deonice. Autor sve više počinje da koristi atmosferu ili dominantno osećanje, koji stihovima i pesničkim slikama naknadno daju jedinstvo. Takođe, u tu svrhu koristi se i jedan zajednički prostor u

kojem se lirski subjekt kreće u okviru zbirke ili ponavljanje određenih motiva kroz različite pesme.

Slični postupci javljaju se i u Kotlajićevoj najnovijoj knjizi. Iako možemo prepoznati niz sličnosti u sve tri pesnikove faze, a naročito između poslednje dve, ipak postoje i jasne razlike. Ono što ponajviše obeležava prekid s prvom fazom, sem napuštanja deskriptivnog kubističkog postupka, jeste i promena dominantne emocije autorovog pesništva. *Iris i Poslednji gran žete...* obeleženi su vitalizmom pesničke reči, lirskom uzbudenošću opisivanim, koja ide do gotovo potpune općinjenosti tematizovanim detaljem. Pesnikova pažnja se fotografски kreće od motiva do motiva i, iako se ne zadržava predugo ni na jednom od njih, u samom stihu je prisutna jasna zaljubljenost u stihom uhvaćeni predmet ili lik. Nakon prve dve knjige, Kotlajićeve stihove počinje da preplavljuje melanolija. Deskripciju predmeta zamenjuje ispoljavanje osećanja i sećanja, sve dok se ono ne pretvori u glasnu ekspresiju, u kojoj pojedinačne figure postaju nejasne i zamućene. Fragmentarnost je zamenjena intencionalnom bezobličnošću i, da se opet poslužim slikarskom paraleлом, figuru je zamenila boja.

Mada osećanje polako dolazi u prvi plan već zbirkom *Pesme*, emocija je tu i dalje sugerisana fragmentarnim pesničkim slikama. Usredstvenošću na određeni detalj, i dalje precizno dat, pesnik iz njega izvlači emotivni naboј. Da je akcenat na osećanju postaje jasno najpre zbog toga što sem njega ne postoji ništa drugo što gradi jedinstvo datog pesničkog teksta. Predmetni ili narativni okviri kakvi su postojali u ranijim ostvarenjima sada sve više tonu u drugi plan. Melanolija, tako, dominantno obeležava i tu i sve knjige koje vode do zbirke *Iz dubine*. Ali već u *Pesmama Cvetka Zečevića* možemo videti kako se sama priroda Kotlajićeve pesničke pozicije sve više menja. Umesto ranije razbijenosti iz koje su se jasno mogli nazreti odsjaji nekog konkretnog događaja, u zbirici *Iz dubine* ostaju samo erupcije ekspresivnosti, date kroz odsjaj jedne uvek te iste situacije, gotovo oopsesivno iz pesme u pesmu ponavljane scene. Intimni prostor sobe zamenjen je prostorom grada u kojem se dan za danom ponavlja do beskraja. Reči *ulica* i *grad* su među najčešćima u knjizi, uz *dan* i *noć*, *ljudi* i *prozor*. Ogoljena lirska scenografija i odustajanje od uvođenja sugestivnih predmetnih detalja rezultuju pesničkom retoričnošću u kojoj reč sama, poput boje bez figuracije, progovara direktno.

Stoga stihovi Uroša Kotlajića u ovoj zbirci najjasnije podsećaju na kadencu Dušana Matića ili, pre, Milana Dedinka. Nije tu akcenat na nadrealnom, već na emociji, na empatiji sa nejasnim figurama koje lirski subjekt sluti svuda oko sebe i među kojima se kreće. Ljudi i stvari su izgubili oblik i ostala im je samo posuvraćena dubina, koja kulja napolje i zamućuje ih, koja njihovojo pojavi daje intenzitet upravo onemogućenošću ispoljavanja želje. Napetost koja tokom dana traje u telu kao da se tek stihom, i samo stihom, s njegovim krajem oslobađa. Zato Kotlajićeve pesme nemaju izbrušenost fragmenta, već iznenađujuću snagu gotovo slučajnog zapisa. Svaka zasebna reč tu postaje emocija ili pojam, dok se njihovim nabiranjem dobija na ekspresivnosti i intenzitetu („Ulice i ulice i ulice pune ljudi...“). U prvim stihovima nekoliko uvodnih pesama ponavljaju se reči „ljudi“ i „danim“, a niz od tri pesme na sredini zbirke počinje obraćanjem „Drugovi...“, dok leksema „noć“ obeležava početke završnih tekstova. Glasna empatija s ljudima na dnu društvene lestvice, kao i jasni kritički i angažovani stihovi predstavljaju novitet ove Kotlajićeve stvaralačke faze. Iz pro-

stora sobe stupilo se u grad, raniju deskriptivnu distancu zamenilo je često obraćanje drugima.

Zapisničku estetiku ove zbirke potcrtava i njen izgled. Nema paginacije i naslova, dok svaka pesma počinje zvezdicom. Isto tako, odeljci od uglavnom pet pesama ne predstavljaju prave cikluse, već su međusobno odvojeni šarama sličnim teksturi obrađenog drveta i ujedinjeni određenim emotivnim akcentima i dominantnim rečima. Jedino su dve pesme u prozi, što prate prethodna trideset i dva stihovana teksta, odvojene podnaslovom „Prozori za životinje“. Stoga se *Iz dubine* pre može nazvati zbirkom lirike nego zbirkom pesama. Radi se o namerno sirovom izrazu, čiji je zadatak da što neposrednije predstavi osećanje. Nije to diktat nesvesnog, ni automatsko pisanje, nema tu ničeg što bi želelo da književno iznenadi i šokira. Ovo je knjiga izuzetno iskrena, direktna i snažna, u kojoj su ljudi „puni vremena koje se nabilo na ulazu“, gde su godine „kao krošnje pune rupa, kao prsti izvijeni uvis, kao / hor crnih grlića flaša na vetru, kao jato zinutih tamnih gusaka“. Jezik Uroša Kotlajića postao je retoričniji nego ikada ranije, njegova melanholijska zažarena „od zelene vode svoje sopstvene strasti“, a opet i traklovski nežna: „Kako je lepa noć / koja pada na belo usamljeno čelo što leži na dnu“. Kotlajić ostaje najosobeniji pesnik sada već srednje pesničke generacije, čije knjige zaslužuju da se nađu pred pogledom što šire čitalačke publike, koliko god se autor vodio navedenim kredom Bila Evansa.